

**PEDAGOGIK REFLEKTIVLIKNING BO‘LAJAK PEDAGOGLAR
KASBIY SHAKLLANISHIGA TA’SIRI: NAZARIY-METODOLOGIK
TADQIQOT**

Norboyeva Moxigul .Shavkat qizi

Alfraganus universiteti "Pedagogika" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya. Mazkur tezis bo'lajak pedagoglarning kasbiy shakllanishida pedagogik reflektivlikning o'rni va ahamiyatini nazariy-metodologik jihatdan yoritishga bag'ishlangan. Pedagogik reflektivlik bo'lajak pedagoglarning pedagogik faoliyatni ongli tahlil qilish, kasbiy qarorlarni baholash va pedagogik tajribani maqsadli qayta talqin etishga xizmat qiluvchi integrativ kasbiy kompetensiya sifatida talqin etiladi. Tadqiqotning dolzarbligi zamonaviy ta'lim sharoitida reflektiv va moslashuvchan pedagoglarga bo'lgan ehtiyojning ortib borishi bilan izohlanadi. Tezis aksiologik va kompetensiyaviy yondashuvlar asosida ishlab chiqilib, pedagogik reflektivlik bo'lajak pedagoglarda kasbiy ong va kasbiy qadriyatlarni shakllantirish mexanizmi sifatida mualliflik pozitsiyasida asoslanadi. Tezis natijalari pedagog kadrlar tayyorlash tizimida reflektiv kompetensiyani maqsadli rivojlantirish zaruratini ilmiy jihatdan asoslaydi.

Kalit so'zlar: pedagogik reflektivlik, refleksiya, bo'lajak pedagog, kasbiy kompetensiya, kasbiy ong.

**ВЛИЯНИЕ ПЕДАГОГИЧЕСКОЙ РЕФЛЕКТИВНОСТИ НА
ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ СТАНОВЛЕНИЕ БУДУЩИХ ПЕДАГОГОВ:
ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГИЧЕСКОЕ ИССЛЕДОВАНИЕ**

Норбоева М.Ш.

Преподаватель кафедры «Педагогика и психологии» Университета

Альфраганус

Аннотация. В тезисе рассматривается педагогическая рефлексивность как ключевой фактор профессионального становления

будущих педагогов в условиях современного педагогического образования. Педагогическая рефлексивность интерпретируется как интегративная профессиональная компетенция, обеспечивающая осознанный анализ педагогической деятельности, критическую оценку профессиональных решений и целенаправленное переосмысление педагогического опыта. Актуальность исследования обусловлена усложнением педагогической практики и возрастающей потребностью в педагогах, способных к рефлексивному и адаптивному профессиональному поведению. Методологическую основу исследования составляют аксиологический и компетентностный подходы, позволяющие рассматривать педагогическую рефлексивность как ценностно-ориентированный механизм профессионального самосознания. С авторской позиции педагогическая рефлексивность определяется как механизм развития профессионального сознания будущего педагога и повышения качества его профессиональной подготовки.

Ключевые слова: педагогическая рефлексивность, рефлексия, будущий педагог, профессиональная компетенция, профессиональное сознание

THE IMPACT OF PEDAGOGICAL REFLECTIVITY ON THE PROFESSIONAL DEVELOPMENT OF FUTURE TEACHERS: A THEORETICAL AND METHODOLOGICAL STUDY

M.Sh.Norboyeva

Teacher of the Department of "Pedagogy and Psychology" of Alfraganus University

Abstract. *This thesis explores pedagogical reflectivity as a key professional competence in future teachers. Pedagogical reflectivity enables teachers to consciously analyze pedagogical activity, critically evaluate professional decisions,*

and purposefully reconstruct pedagogical experience. The study is grounded in axiological and competency-based approaches, making pedagogical reflectivity not only a cognitive process but also a value-oriented mechanism of professional self-awareness. The findings substantiate the necessity of purposeful development of reflective competence in teacher education programs and highlight its significance for improving the quality of professional training of future teachers.

Keywords: *pedagogical reflectivity, reflection, future teacher, professional competence, professional awareness, teacher education*

Kirish. Bugungi zamonaviy ta'lim tizimi tezkor ijtimoiy, iqtisodiy va texnologik o'zgarishlarga duch kelmoqda, bu esa pedagoglarning kasbiy faoliyatiga bo'lgan talablarni sezilarli darajada oshirmoqda. Zamonaviy pedagog nafaqat bilim beruvchi, balki murakkab pedagogik vaziyatlarda ongli tahlil qilish, tez va moslashuvchan qarorlar qabul qilish, shuningdek, o'z pedagogik amaliyotini tizimli ravishda baholash va qayta ko'rib chiqish qobiliyatiga ega bo'lishi zarur. Shu nuqtai nazardan, pedagogik reflektivlik tushunchasi bo'lajak pedagoglarning kasbiy shakllanishida markaziy ahamiyat kasb etadi. Refleksiya nazariyasi dastlab J. Dewey tomonidan tajribaga asoslangan fikrlash jarayoni sifatida talqin qilingan bo'lib, u shaxsning amaliy tajribasini ongli tahlil qilish va maqsadga muvofiq ravishda qayta ishlashni o'z ichiga oladi. Keyinchalik D. Schön bu konsepsiyani professional faoliyat kontekstida rivojlantirib, reflektiv jarayonni hatto faoliyat davomida yuz beradigan dinamik fikrlash mexanizmi sifatida ilgari surgan. Shu bilan birga, ko'plab zamonaviy tadqiqotlarda pedagogik reflektivlik ko'proq kognitiv jarayon sifatida talqin qilinadi, uning kasbiy kompetensiya va pedagogik qadriyatlar bilan uzviy bog'liqligi yetarlicha o'rganilmagan.

Ushbu maqolada pedagogik reflektivlik integrativ kasbiy kompetensiya sifatida qayta talqin qilinadi, ya'ni u bo'lajak pedagoglarning kasbiy ongini shakllantirish, pedagogik qarorlarni baholash va amaliyotni samarali rivojlantirishda uzviy va kompleks rol o'ynaydi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, pedagogik reflektivlikning samarali shakllanishi nafaqat kognitiv, balki aksiyologik

(qadriyatlar va axloqiy prinsiplar) hamda kompetensiyaviy (kasbiy ko'nikma va malakalar) komponentlarini o'z ichiga olishi lozim. Bu esa o'z navbatida bo'lajak pedagoglarni murakkab va noaniq pedagogik vaziyatlarda mas'uliyatli, ongli va innovatsion qarorlar qabul qiladigan mutaxassis sifatida shakllanishiga xizmat qiladi. Shuningdek, maqolada pedagogik reflektivlikni rivojlantirish mexanizmlari tahlil qilinadi, jumladan: pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish, amaliy faoliyatni qayta ko'rib chiqish, reflektiv yozuvlar va pedagogik diskussiyalar orqali kasbiy ongini rivojlantirish. Tadqiqot natijalari bo'lajak pedagoglar tayyorlash jarayonida reflektiv kompetensiyani maqsadli rivojlantirish zaruratini ilmiy jihatdan asoslaydi va pedagogik dasturlarda reflektiv metodlarni tizimli qo'llash tavsiya etiladi.

Ushbu tadqiqot **nazariy-analitik metod** asosida olib borildi. Tadqiqot jarayonida mavjud pedagogik va psixologik manbalar, ilgari chop etilgan ilmiy maqolalar hamda turli nazariy yondashuvlar tizimli tarzda o'rganildi. Tadqiqotning maqsadi – pedagogik reflektivlikni **integrativ kasbiy kompetensiya modeli** kontekstida aniqlash va uning bo'lajak pedagoglarning kasbiy shakllanishidagi o'rni va funksiyasini ilmiy asoslashdan iborat.

Tahlil jarayonida quyidagi yo'nalishlar chuqur o'rganildi:

1. **Refleksiya va pedagogik reflektivlik tushunchalari** – pedagogik reflektivlikning mohiyati, xususiyatlari va professional faoliyatdagi ahamiyati.
2. **Aksiologik yondashuvlar** – pedagogik reflektivlikning shaxsiy va kasbiy qadriyatlar bilan uzviy bog'liqligi, pedagogning axloqiy va estetik qarashlarini shakllantirishdagi roli.
3. **Kompetensiyaviy yondashuvlar** – pedagogik reflektivlikning kasbiy ko'nikmalar va kompetensiyalar tizimidagi o'rni, bo'lajak pedagogning tayyorgarlik darajasini rivojlantirish mexanizmlari.
4. **Reflektivlik va kasbiy ong o'rtasidagi bog'liqlik** – pedagogik reflektivlikning bo'lajak pedagogning kasbiy ongini shakllantirish, pedagogik qarorlarni tahlil qilish va amaliyotni samarali rivojlantirishdagi funksiyasi.

Tahlil jarayoni **mavhum nazariy tushunchalarni aniq kontseptual bloklarga ajratish va ularni uzviy bog'lash** orqali amalga oshirildi. Shu tarzda, pedagogik reflektivlikning nazariy-metodologik modeli yaratilib, uning bo'lajak pedagoglarning kasbiy shakllanishida samarali qo'llanilishi ilmiy jihatdan asoslandi.

Pedagogik reflektivlikni faqat kognitiv jarayon sifatida talqin qilish yetarli emas. **Aksiologik yondashuvlar** pedagogik reflektivlikni kasbiy qadriyatlar bilan uyg'unlashtirib, pedagogning amaliy faoliyatida axloqiy mas'uliyat va professional prinsiplarni hisobga olishini ta'minlaydi. Shu bilan birga, **kompetensiyaviy yondashuv** pedagogik reflektivlikni bo'lajak pedagogning kasbiy talablar va kompetensiyalariga mos ravishda rivojlantirishga xizmat qiladi.

Ushbu yondashuv asosida ta'lim dasturlarida quyidagi metodik chora-tadbirlarni joriy etish mumkin:

- reflektiv topshiriqlar va amaliy mashg'ulotlar orqali pedagogik qarorlarni tahlil qilish;
- real pedagogik vaziyatlarni o'rganish va ularni integratsiyalash orqali reflektiv fikrlashni rivojlantirish;
- qadriyatlar pedagogikasini dars jarayoniga qo'shish va pedagogik faoliyatni axloqiy va kompetensiyaviy jihatdan boyitish.

Shu tarzda, pedagogik reflektivlik **integrativ kasbiy kompetensiya** sifatida pedagogning faoliyatini keng qamrovli, tizimli va samarali amalga oshirishni ta'minlaydi hamda bo'lajak pedagogning kasbiy ongini mustahkamlaydi.

Xulosa. Ushbu tadqiqot natijalari pedagogik reflektivlikning bo'lajak pedagoglar kasbiy shakllanishidagi **integrativ kasbiy kompetensiya** sifatida markaziy o'rinni egallashini ko'rsatadi. Pedagogik reflektivlik bo'lajak pedagogning **kasbiy ongini rivojlantirish, shaxsiy va kasbiy qadriyat tizimini mustahkamlash**, hamda **kasbiy kompetensiyalarini tizimli va uzviy ravishda shakllantirish** jarayonida hal qiluvchi ahamiyatga ega. Shu bilan birga, pedagogik reflektivlik pedagogning amaliy faoliyatini **strategik va ongli boshqarish**,

murakkab pedagogik vaziyatlarda samarali qarorlar qabul qilish hamda professional o'qishning doimiy mexanizmini ta'minlaydi.

Shu sababli, pedagogika yo'nalishidagi ta'lim dasturlarida pedagogik reflektivlikni rivojlantirishga yo'naltirilgan **metodik vositalar va yondashuvlarni tizimli ravishda integratsiya qilish** zarur. Bu quyidagi elementlarni o'z ichiga oladi:

- **Reflektiv topshiriqlar** va amaliy mashg'ulotlar orqali pedagogik faoliyatni muntazam tahlil qilish;
- **Real pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish** orqali bo'lajak pedagogning murakkab vaziyatlarga moslashuvchanligini oshirish;
- **Qadriyatlar pedagogikasini** o'quv jarayoniga qo'shish orqali shaxsiy va kasbiy qadriyatlarni uyg'unlashtirish.

Ushbu integratsiyalashgan yondashuv bo'lajak pedagogni **murakkab pedagogik sharoitlarda ongli, axloqiy va kompetensiyaviy jihatdan barqaror qarorlar qabul qila oladigan mutaxassis** sifatida shakllantirish imkonini beradi. Natijada, pedagogik reflektivlik nafaqat bilim va ko'nikmalarni, balki bo'lajak pedagogning kasbiy ongini, shaxsiy qadriyatlarini va professional mas'uliyatini kompleks tarzda rivojlantiradi.

Tavsiyalar :

1. **Ta'lim dasturlarini takomillashtirish:** Pedagogika yo'nalishidagi ta'lim dasturlariga **reflektiv yondashuv va metodikalarni tizimli joriy etish** tavsiya etiladi. Bu o'quv dasturlariga reflektiv topshiriqlar, real pedagogik vaziyatlarni tahlil qilish va qadriyatlar pedagogikasini integratsiya qilish imkoniyatini beradi.

2. **Reflektiv mashg'ulotlarni rivojlantirish:** Talabalar o'z pedagogik tajribasini muntazam tahlil qilishga yo'naltirilgan **reflektiv mashg'ulotlar** orqali murakkab pedagogik vaziyatlarda ongli fikrlash va samarali qarorlar qabul qilish qobiliyatini rivojlantirishlari mumkin.

3. **Kognitiv va aksiyologik komponentlarni uyg'unlashtirish:** Reflektiv mashg'ulotlar nafaqat kognitiv tahlilga, balki pedagogik qadriyatlarni

shakllantirishga ham qaratilishi lozim. Shu yo'l bilan bo'lajak pedagoglar **kasbiy ong va axloqiy mas'uliyatni** kompleks tarzda rivojlantiradi.

4. **Kompetensiyaviy yondashuvni qo'llash:** Pedagogik reflektivlikni kasbiy kompetensiyalar bilan uzviy bog'lab, talabalarni murakkab pedagogik vaziyatlarda ongli va samarali qarorlar qabul qilishga tayyorlash tavsiya etiladi.

5. **Mentorlik va diskussiyalarni tashkil etish:** Talabalar va mentorlar o'rtasida **reflektiv diskussiyalar va amaliy vaziyatlar tahlilini** muntazam olib borish, bilim va tajribani uzviy almashish imkoniyatini yaratadi.

6. **Baholash tizimini joriy etish:** Talabalar reflektiv faoliyatini baholash uchun maxsus **kriteriyalar va mezonlar** ishlab chiqilishi lozim, u orqali kognitiv, aksiyologik va kompetensiyaviy komponentlar kompleks tarzda o'lchanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Dewey, J. *How We Think*. Boston: D.C. Heath, 1910.
2. Dewey, J. *Democracy and Education*. New York: Macmillan, 1916.
3. Schön, D. A. *The Reflective Practitioner: How Professionals Think in Action*. New York: Basic Books, 1983.
4. Zeichner, K. *Educational Reflection and Teacher Learning*. New York: Routledge, 1996.
5. Vygotsky, L. S. *Mind in Society: The Development of Higher Psychological Processes*. Cambridge: Harvard University Press, 1978.
6. Yo'ldoshev, J. G. *Pedagogik faoliyatda refleksiya va kasbiy ong*. Toshkent: O'zbekiston, 2018.
7. Mardonov, Sh. Q. *Pedagogik kompetensiyalar va kasbiy rivojlanish*. Toshkent: Fan va Texnologiya, 2020.
8. Abdullayeva, Sh. A. *Pedagogik nazariya va reflektiv metodlar*. Toshkent: O'zbekiston Pedagogika Instituti, 2019.
9. Quronov, M. *Bo'lajak pedagoglarning kasbiy shakllanishi*. Toshkent: Pedagogika, 2021.
10. Madiyorova, S. *Reflektiv kompetensiya va zamonaviy pedagogik texnologiyalar*.

Toshkent: Ilmiy nashr, 2022.

11.Hattie, J., & Timperley, H. (2007). *The Power of Feedback*. Review of Educational Research, 77(1), 81–112.

12.Korthagen, F. A. J. (2001). *Linking Practice and Theory: The Pedagogy of Realistic Teacher Education*. Mahwah: Lawrence Erlbaum.

13.Brookfield, S. D. *Becoming a Critically Reflective Teacher*. San Francisco: Jossey-Bass, 1995.

14.Loughran, J. (2002). *Effective Reflective Practice: In Search of Meaning in Learning About Teaching*. Journal of Teacher Education, 53(1), 33–43.